

ΑΝΑΣΚΑΦΑΙ ΤΩΝ ΔΕΛΦΩΝ

Η ΑΡΧΑΙΑ ΜΟΥΣΙΚΗ

Ἡ ἀνακάλυψις τῶν δύο ὕμνων εἰς Ἀπόλλωνα καὶ τοῦ ἑτέρου αὐτῶν ἄνευ φθογγοσῆμων ἀνεκίνησε τὸ ζήτημα τῆς παρ' Ἑλλησι μουσικῆς, ἥς τοσαῦτα εἶνε τὰ σκοτεινὰ σημεῖα. Ἰδίως τὸ ζήτημα ἐὰν οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον ἢ ὄχι τὴν *Ἀρμονίαν*, οἷαν [...] ἀνέπτυξε τοσοῦτον τεραστίως ἢ [...] καὶ σύγχρονος, ἰδίᾳ ἢ τοῦ Βάγνερ [μουσικῆ], ἐξήγειρε μεγάλας ἀντιλογίας καὶ συζητήσεις. Καὶ αὐτῆς τῆς λέξεως ἡ σημασία κατὰ τὸν *Lavoix*⁽¹⁾ μετεβλήθη, [καθόσον] αὕτη τὸ πάλαι ἐδήλου ἢ τὸ σύμ[φωνον] τῇ μουσικῇ ἢ τὸν τρόπον, καθ' ὃν [...] μελωδία τις καὶ οὐχὶ ὡς παρ' [ἡμῖν] σύγχρονον ἀνάκρουσιν τῶν τόνων [ἥτις παράγει:] εὐάρεστον συμφωνίαν.

Ἐγνώριζον ἄρα γε ταύτην τὴν τελευταίαν οἱ Ἕλληνες;...

[Ἀπὸ] τεσσάρων αἰώνων οἱ ἱστορικοὶ μουσικῆς καὶ θεωρητικοὶ ἀμφισβητοῦσι τοῦτο [...]. Ἀνὰ εἰκοσαετίαν ἀναφαίνεται [...] πραγματευόμενον τὸ θέμα, ἀλλ' ἀπράκτως. Οὐδὲν κείμενον ἐσώθη λῦον τὸ ζήτημα τῆς ἀρμονίας. Οἱ ἀρχαῖοι ἔψαλον εἴτε συμφώνως, εἴτε τὴν *διὰ πασῶν*, καθ' ἣν αἱ τῶν ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδῶν φωναὶ συνηλείφοντο εἰς φωνικὴν ἀρμονίαν. Ἐὰν ὄργανόν τι συνώδευε τὴν φωνήν, ἐγίνετο τοῦτο ἐν συνηγήσει ἢ ἄλλως τὸ ὄργανον ἐπανελάμβανε τῶν ᾠδῶν κατὰ μίαν διὰ πασῶν βαρύτερον ἢ ὀξύτερον, ὅπερ καὶ ἐκαλεῖτο *μαγαδίξειν*.

Ὁ κ. Εὐστάθιος Θερεϊανός, ἀρχιμανδριτὴς, πραγματευόμενος περὶ τῆς μουσικῆς τῶν Ἑλλήνων λέγει τὰ ἐξῆς ἀξιοσημεῖωτα. «Υπάρχουσι χωρία τινὰ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ἅτινα οἱ τῆς πολυφωνίας, δηλ. τῆς ἀρμονίας, συνήγοροι, ἐπάγονται εἰς ἀπόδειξιν ὅτι ἡ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μουσικὴ δὲν ἦτο *ὁμότονος* μόνον. Βεβαίως ἦτο οὐ μόνον ὁμότονος (*unisson*) ἀλλὰ καὶ πολὺφωνος· ἡ πολυφωνία ὅμως ἦτο προσὸν τῆς ὀργανικῆς, οὐχὶ δὲ τῆς φωνητικῆς μουσικῆς. (Διὰ τῆς λέξεως «πολυφωνία» νοοῦμεν πολὺφωνον ἑτεροφωνίαν καὶ οὐχὶ ἀπλῶς συνᾠδίαν πολλῶν καὶ ὁμοτόνων φωνῶν).

Ὁ Βέστωφ ἀπέδειξεν ὅτι μετὰ τῆς τῶν ἀρχαίων καὶ τῆς τῶν νεωτέρων πολυφωνίας ὑπάρχει ἡ στοιχειώδης αὕτη διαφορὰ, ὅτι, τῆς μὲν εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ἢ πολυφωνία ἐγκτεται οὐ μόνον εἰς τὰ ὄργανα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ μέλη. *Πολύφωνον δὲ μέλος*, δηλ. ᾠδικὴν ἀρμονίαν, κατὰ τὴν νῦν ἔννοιαν, δὲν ἐγίνωσκον οἱ Ἕλληνες, καθ' ὅσον τὸ *πολύφωνον μέλος* εἶνε προϊόν τῆς χριστιανικῆς τέχνης. Ἡ πολυφωνία ἀπετελεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διὰ τῶν συμπαρακολουθούντων εἰς τὸ μέλος ὀργάνων· ἐπομένως ἦτο «πολυὸργανος συνᾠδία» καὶ οὐδὲν πλέον. Οἱ ἀρχαῖοι χορωδοὶ ἔψαλλον ὁμοτόνως, τουτέστιν ἔψαλλον μόνον τὴν μελωδίαν, ἢ δὲ τῶν χορωδῶν καὶ τῶν μονωδῶν ἀντίθεσις, οὐδένα τεχνικῶς ἀρμονικὸν χαρακτήρα ἔχουσα, ἐδηλοῦτο μόνον διὰ τῆς παρὰ τοῖς χορωδοῖς μεῖζονος φυσικῇ τῷ λόγῳ ἐκτάσεως τῆς φωνῆς, εἰς ἣν προσεπετίθετο καὶ τὸ διάφορον τῶν τόνων μέγεθος. Βεβαίως ἐπειδὴ ὑπῆρχον ἐν τῷ αὐτῷ χορῷ ὀξύφωνοι, βαρύφωνοι καὶ μεσόφωνοι, προέκυπτον διάφοροι «τόνοι» φωνῆς· καὶ τότε ὅμως οἱ τὸν χορὸν ἀπαρτίζοντες ἔψαλλον τὸ μέλος ἐν τῇ διὰ πασῶν, ὅπερ οὐδαμῶς μετέβαλλε τὴν μελωδίαν, ἥτις πραγματικῶς θὰ μετεποιεῖτο εἰς ἀρμονίαν κατὰ τὸ νέον σύστημα, ἐὰν οἱ χορευταὶ ἔψαλλον ἐν τῇ διὰ τεσσάρων καὶ διὰ πέντε. Τοῦ Ἀριστοτέλους ἡ μαρτυρία ὅτι «διὰ πέντε οὐκ ᾄδουσιν ἀντίφωνα» εἶνε ἀπόδειξις ἀναμφήριστος ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν δὲν ὑπῆρχεν ἡ πολυφωνία τοῦ μέλους, ἢ σήμερον λεγομένη ἀρμονία.»⁽¹⁾

¹ Ἱστορία τῆς Μουσικῆς· μετάφρασις τῆς Ἀθηνᾶς Σερεμέτη, σελ. 37.

¹ « Περὶ τῆς μουσικῆς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπὸ Εὐσταθίου Θερεϊανοῦ ἀρχιμανδρίτου ἐν Τεργέστη 1876· σελ. 90».

Ὡστε φαίνεται ὅτι ἡ ἑλληνικὴ μουσικὴ ἦτο ἀπλῆ τις καὶ μελωδικὴ ὁμοιάζουσα πρὸς τὴν γραφικὴν των. Οἱ Ἕλληνες οὐδέποτε ἠγάπησαν τὰ πολλὰ χρώματα καὶ τὰς ἐξεζητημένας βαρείας ἀρμονίας. Ὁ ὀφθαλμὸς των συνειθισμένος εἰς τὰς λεπτὰς καὶ γραφικὰς ὁροσειράς τοῦ Ὑμηττοῦ ὡς καὶ εἰς τὰς γλυκείας ὀφρῦς τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Ἐλικῶνος, δὲν ἠρέσκετο εἰς τὰ περίπλοκα καὶ παρδαλὰ μέλη τῶν δυτικῶν καὶ ὑπεραλπειῶν λαῶν. Ὁ Εὐρωπαῖος τῆς σήμερον, ἐὰν δὲν ἀκούσῃ μουσικὴν πολυὸργανον, ταραχῶδη, ποικιλόφθογον μὲ χαλκᾶ ἔγχορδα καὶ ἐμπνευστὰ ὄργανα, μὲ τύμπανα καὶ πλεῖστα ἄλλα προσαρτήματα δὲν συγκινεῖται, οὐδὲ εὐχαριστεῖται. Αἱ αἰσθήσεις τῶν λαῶν τούτων εἶνε παχύτεραι, ἀμβλύτεραι καὶ τοῦτο διότι ἡ φύσις αὐτῶν εἶνε ψυχροτέρα. Παρ' ἡμῖν ὀλίγοι τόνοι κιθάρας, λεπτοτάτη ὡς αὔρα ἡχῶ διαύλου (solo) ἢ καὶ φωνῆς ἀδοῦσης ἐν **ἐλάττονι** (μινόρι), ἀρκεῖ ὅπως συγκινήσῃ καὶ θέλῃ, ἀρκεῖ ὅπως ἡ φωνὴ ἐκείνη εἰσδύσῃ εἰς τὰ μυχιαῖτα τῆς καρδίας μας καὶ ἐξεγείρῃ παλαιὰ ἄλγη καὶ καθεύδοντας πόνους!...

Τέσσαρα τεμάχια ἄσματος διεσώθησαν ἐκ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς τέχνης· α') ἡ μελωδία τοῦ πρώτου Πυθίου τοῦ Πινδάρου, β') ὁ τῶν δύο ὕμνων τοῦ Διονύσου εἰς Καλλιόπην καὶ εἰς Ἀπόλλωνα καὶ γ') ὕμνος τοῦ Μεσομήδους εἰς Νέμεα. Πρὸς δὲ καὶ μουσικός τις πάπυρος τοῦ Εὐριπίδου, ἀρτίως ἀνακαλυφθεῖς. Πάντες οὗτοι ἐσχολιάσθησαν, ἐμελετήθησαν καὶ μετεφράσθησαν εἰς νεωτέραν μουσικὴν. Ὁ **Βικέντιος Γαλιλαῖος**, πατὴρ τοῦ μεγάλου Γαλιλαίου, ἦν ὁ πρῶτος ὅστις ἐδημοσίευσεν τούτους μὲ τὰ ἑλληνικὰ φθογγόσημα ἐν Φλωρεντίᾳ τῷ **1581**. Βεβαίως δὲ οὗτος ὅτι ἀπέκτησε ταῦτα παρ' εὐπατρίδου Φλωρεντίνου, ἀντιγράφαντος ἀκριβῶς ἔκ τινος ἑλληνικοῦ χειρογράφου διατηρουμένου ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ καρδινάλιου **Sant-Angelo** ἐν Ῥώμῃ, ἐν τῷ ὁποίῳ εὕρισκετο προσέτι καὶ τὸ περὶ μουσικῆς σύγγραμμα τοῦ Ἀριστείδου Κυντιλιανοῦ. Ἀλλ' ἐν τῇ ἐκδόσει ἐκείνῃ δὲν συμπεριλαμβάνετο καὶ τὸ πρῶτον μνημονευθὲν πυθικὸν τοῦ Πινδάρου, ὅπερ ὀφείλομεν τῷ πατρὶ **Kircher** ἀνακαλύψαντι αὐτὸ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Ἁγίου Σωτῆρος ἐν Σικελίᾳ.

Εἶνε δὲ οἱ ὀκτὼ πρῶτοι στίχοι τοῦ Πινδάρου γεγραμμένοι μεταξὺ δύο γραμμῶν μουσικῆς. Ἡ μουσικὴ δ' αὕτη εἶνε σεσημασμένη διὰ τῶν χαρακτήρων, οὓς ὁ Ἀλύπιος ἀποδίδει εἰς τὸ λυδικὸν νόμον, (**mode**). Ὁ Ἀλύπιος ἐγεννήθη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τῆς Αἰγύπτου καὶ ἔζησε περὶ τὸ **369** μ.Χ. Τὸ περὶ τῆς ἀρχαίας μουσικῆς χειρόγραφόν του ὅπερ διατηρεῖται ἐν τῷ Ἀγίῳ Σωτῆρι ἐν Βονωνίᾳ, εἶνε σπουδαιότατον λείψανον καλλιτεχνικὸν καθ' ὅσον πολλὰ μᾶς διδάσκει περὶ τῶν ἀρχαίων φθογγοσήμων.

Χάριν περιεργείας καὶ διὰ τὴν σπάνιν τοιαύτης ἀρχαιοτάτης μουσικῆς συνθέσεως παρατιθέμεθα ὧδε τὸ μικρὸν τοῦτο τεμάχιον ὅπερ εἶνε κατακεχωρισμένον ἐν τῇ συντόμῳ ἱστορίᾳ τῆς μουσικῆς τῆς κυρίας Bawr.⁽¹⁾

¹ Histoire de la Musique par Madame de Bawr Paris, 1823, σελ. 40.

Ὡς φανερόν γίνεται ἐκ τοῦ ἄνω διαγράμματος, ὅπου φέρονται καὶ τὰ ἀρχαῖα σημεῖα, οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο ὡς φθογγόσημα αὐτὰ ταῦτα τα γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου. Ὑπῆρχον μάλιστα δύο συστήματα, ἐν διὰ τὸ ἐνόργανον καὶ ἕτερον νεώτερον διὰ τὴν φωνητικὴν. Πρβ. Von Jan ἐν τῷ Denkmäler des Klassischen Altertums A. Baumeister. München 1887 σελ. 982.

Ἀλέξ. Φιλαδελφεύς.

(ἔπεται τὸ τέλος)